

РОЗДІЛ 8. ТЕОРІЯ НАВЧАННЯ

ТВОРЧА САМОРЕАЛІЗАЦІЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В НАВЧАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

CREATIVE SELF-REALIZATION OF FUTURE ART TEACHERS IN EDUCATIONAL AND PROFESSIONAL ACTIVITY

Проаналізовано наукові підходи до вивчення проблеми творчої самореалізації майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Зазначено, що творча самореалізація майбутніх учителів образотворчого мистецтва є метою і результатом їхньої художньо-педагогічної підготовки, суть якої полягає в створенні належних умов для максимально повного розкриття художнього та педагогічного потенціалів у навчально-професійній діяльності.

Ключові слова: творчі здібності особистості, майбутні вчителі, образотворче мистецтво, процес навчання студентів.

результатом їх художественно-педагогической подготовки, суть которой заключается в создании условий для максимального полного раскрытия художественного и педагогического потенциалов в учебно-профессиональной деятельности.

Ключевые слова: творческие способности личности, будущее учителя, изобразительное искусство, процесс обучения студентов.

There are analyzed the scientific approaches of studying the problem of creative self-realization of future Art teachers. It is noted that creative self-realization of future Art teachers is the purpose and result of their artistic and pedagogical preparation, the essence of which is to create the proper conditions for the maximum full disclosure of artistic and pedagogical potentials in educational and professional activity.

Key words: creative abilities of the person, future teachers, art, process of students' education.

УДК 378.14

Лі Янь,

аспірант кафедри загальної педагогіки і педагогіки вищої школи Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Проанализированы научные подходы к изучению проблемы творческой самореализации будущих учителей изобразительного искусства. Отмечено, что творческая самореализация будущих учителей изобразительного искусства является целью и

Постановка проблеми у загальному вигляді. Образотворче мистецтво сприяє розвитку духовності людини, виховує культуру її емоцій, пробуджує сприйнятливості до прекрасного і здатність до естетичного смаку, активізує виявлення образного мислення, художньої уяви, асоціативної пам'яті, спостережливості. Залучення молоді до прекрасного, засвоєння нею кращих народних традицій і звичаїв є потребами сьогодення, оскільки відбувається нівелювання значення високохудожніх мистецьких цінностей, насаджування «модних» тенденцій у художньому ремеслі. Лише творчий учитель із художнім талантом і високими моральними якостями може впливати на молоде покоління у плані формування естетичних смаків. Однак у шкільній освіті бракує таких учителів. Саме тому перед закладами вищої художньо-педагогічної освіти поставлені завдання цілеспрямованого розвитку творчих здібностей і можливостей майбутніх працівників образотворчого мистецтва, поєднання художньої та педагогічної специфіки підготовки, стимулювання до професійного самопізнання і творчого самовираження в освітньому процесі засобами образотворчого мистецтва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У розкритті творчої самореалізації майбутніх педагогічних працівників образотворчого мистецтва базовими є дослідження, присвячені таким питанням, як:

– виявлення творчих естетичних здібностей майбутніх учителів, зокрема учителів образотворчого мистецтва, в процесі фахової підготовки, в позааудиторній діяльності, в умовах застосування комп'ютерних технологій (Т. Агапова, Л. Базильчук, О. Виговська, О. Кайдановська, Н. Мартинович, Л. Мільто, О. Музика, М. Стась, Л. Покровшук, О. Полякова, В. Хмель, Т. Хоменко, Р. Шакуров) [1; 6; 8; 9];

– формування художньої компетентності та професійної культури в студентів художньо-педагогічних спеціальностей (С. Головатий, О. Каленюк, С. Коновець, Лю Цяньцянь, М. Пічкур, О. Ткачук) [3–5; 7];

– розвиток здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецької підготовки (Т. Стрітьєвич, Н. Чорна) [10; 11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. У Законах «Про вищу освіту» (2014), «Про освіту» (2017), Концепції Нової української школи (2017) акцентовано на проблемі самореалізації майбутніх фахівців у навчально-професійній діяльності, активізовано потреби створення відповідних умов для їхньої підготовки, у т. ч. і дидактичних умов, проте поза увагою залишаються шляхи розкриття творчого

потенціалу майбутніх фахівців у закладах вищої художньо-педагогічної освіти. У підготовці майбутніх працівників музичного мистецтва недостатньо використовується педагогічний потенціал навчально-професійної діяльності учасників освітнього процесу.

Мета статті – проаналізувати стан вивчення проблеми творчої самореалізації майбутніх учителів образотворчого мистецтва в науковій літературі та виокремити можливості навчально-професійної діяльності для її розв'язання в закладах вищої художньо-педагогічної освіти України.

Виклад основного матеріалу. Як свідчить аналіз результатів вивчення проблеми творчої самореалізації майбутніх учителів образотворчого мистецтва, близькою є наукова праця О. Музики [6], оскільки в ній йдеться про розвиток творчих здібностей студентів у фаховій підготовці. Заслуговує на увагу визначення автором робочого поняття «розвиток творчих здібностей майбутнього вчителя образотворчого мистецтва» як динамічного неперервного процесу видозміни індивідуальних властивостей і якостей разом зі спеціальними образотворчими здібностями, який відбувається у відкритій, цілісній системі його особистості під час активної навчально-творчої діяльності. Зауважимо, що до змісту цього трактування необхідно було б додати психолого-педагогічні якості особистості вчителя й акцентувати увагу в дослідженні на суттєвих положеннях акмеологічного підходу, оскільки йдеться про розвиток особистості вчителя.

На думку вченої Л. Покровщук, розвитку творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва сприяють комп'ютерні технології, котрі передбачають інформаційне, організаційне та діалогічне забезпечення освітнього процесу, зокрема розробку комп'ютерних навчальних програм, спрямованих на креативний розвиток особистості педагога; широке використання розвивальних ресурсів інформаційно-освітнього середовища; організацію значної частини самостійної роботи студентів у телекомунікаційному режимі, посилення ролі та функцій комп'ютерного діалогу з метою створення власних продуктів художньо-естетичного змісту. Сучасні комп'ютерні засоби допомагають учителю розширити й поглибити навчально-методичну, соціально-культурну, художньо-естетичну наукову й пізнавальну інформацію [8].

Учений Л. Базильчук [1] пов'язує суть художньо-естетичного напрямку роботи закладів загальної середньої освіти з розвитком у школярів естетичного сприйняття, мислення, художніх здібностей, творчого потенціалу та результатом – творчою самореалізацією суб'єктів освітнього процесу засобами різних видів образотворчого мистецтва. На думку автора монографії, оволодіння майбутніми вчителями образотвор-

чого мистецтва досвідом організації позакласної роботи має поглиблювати їхні знання про самих себе, осмислення й розуміння необхідності самовдосконалення завдяки прийомам самопізнання, самодіагностики. Цінними для нашого дослідження є розроблені вченим педагогічні умови професійно-орієнтованої підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації позакласної роботи в закладах загальної середньої освіти, таких як: змістове наповнення навчального процесу; практично-творче навчання на засадах співробітництва; технологічне (дидактико-методичне) забезпечення освітньо-професійної програми. На наш погляд, ці умови відбивають характеристику навчально-професійної діяльності студентів як співпрацю між учасниками освітнього процесу з метою реалізації змісту художньо-педагогічної освіти на засадах партнерства.

Дослідником М. Стась [9] теоретично обґрунтовано особливості впливу образотворчого мистецтва на становлення і самореалізацію особистості, а саме на розвиток таких особистісних якостей, як: творчий склад мислення та оригінальність, сміливість уяви і фантазії, емпатії та інтуїції тощо. Нам імпонує думка автора про те, що образотворче мистецтво позитивно впливає на мотивацію студентів виявляти прагнення і бажання творчого самовираження та самоствердження в навчально-професійній діяльності. Це доводить можливість творчої самореалізації вчителів засобами образотворчого мистецтва.

Як стверджує С. Коновець, «аспекти професійно-художньої та педагогічної підготовки вчителя образотворчого мистецтва, що стосуються їхнього особистісно-творчого розвитку, творчої самореалізації, практично-методичного вдосконалення та набуття педагогічної майстерності, дотепер залишаються швидше винятком, ніж правилом» [4, с. 38]. Незважаючи на терміни дослідження, ця проблема залишається донині не повністю розв'язаною. Цілком погоджуємося з думкою автора про те, що навчальні дисципліни педагогічно-творчого спрямування і змісту допомагають змістити акцент у фаховій підготовці майбутнього вчителя образотворчого мистецтва з того, що він знає і вміє робити як митець, на те, як він зможе передати набутий досвід і прагнення творчого самовираження та самоствердження сучасним школярам. Очевидно, що навчально-професійна діяльність художньо-педагогічного напрямку має бути спрямованою на творчу самореалізацію студентів, сприяти розкриттю їхнього акмеологічного потенціалу.

Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва відбувається на художньо-графічному факультеті Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди згідно з Галузевим стандартом освіти з галузі знань

«Мистецтво» напряму підготовки «Образотворче мистецтво». Відповідно до Національної рамки кваліфікації професійна підготовка бакалаврів – учителів образотворчого мистецтва спрямована на формування в майбутніх педагогів здатності розв'язувати складні комплексні задачі та практичні проблеми в галузі образотворчого мистецтва на основі застосування сучасних психолого-педагогічних концепцій, технологій і методик виховання, навчання, розвитку дітей шкільного віку, в т. ч. у ситуаціях невизначеності [2].

Майбутнім учителям образотворчого мистецтва викладається навчальна дисципліна «Педагогіка», освітній потенціал якої позитивно впливає на творчу самореалізацію студентів. Наведемо приклад змісту теми: «Педагогічна майстерність учителя, її складові частини. Педагогічне спілкування». Особистість учителя. Психолого-педагогічні вимоги до особистості вчителя, його права й обов'язки. Професійна компетентність учителя, її компоненти. Педагогічна майстерність вчителя. Компоненти педагогічної майстерності. Педагогічна культура вчителя та її компоненти (професійне знання та педагогічне мислення, професійні уміння, педагогічні цінності). Професійні здібності. Педагогічна техніка. Внутрішня техніка вчителя (формування вмінь психотехніки, уяви майбутнього вчителя, оцінка своїх емоцій та управління ними, аналіз і управління фізичним станом власного організму). Зовнішня техніка вчителя (культура зовнішнього вигляду, мімічна й пантомімічна виразність, техніка мовлення учителя). Поняття педагогічного спілкування, його особливості, функції, види. Педагогічне спілкування як діалог. Контакт у педагогічному діалозі. Структура педагогічного спілкування. Стель педагогічного спілкування. Конфлікт у педагогічній взаємодії. Формування комунікативних умінь учителя. Педагогічний такт вчителя. Шляхи формування педагогічної компетентності та професійної майстерності.

По суті, всі перелічені змістові складники теми, незважаючи на загальні характеристики педагогічної майстерності та компетентності вчителя, професійного спілкування педагога, сприяють розкриттю творчого потенціалу майбутніх учителів образотворчого мистецтва, урізноманітнюють форми виявлення їхньої творчої самореалізації (професійно-педагогічну компетентність, педагогічну культуру, художньо-педагогічну майстерність).

У межах дослідження доцільною є така інформація. У науковій праці Лю Цяньцян [5] було встановлено відмінності між навчальними планами та сформованістю елементарної художньої компетентності студентів в університетах Китаю (університети Ань Янь, Шан дон) та України (педагогічні університети Одеси, Києва, Луганська, Мелітополя). Порівняння навчальних планів показало більш широкий спектр хореографічних дисциплін

у підготовці студентів-музикантів і музичних дисциплін у підготовці студентів-хореографів в університетах Китаю. Однак у студентів із Китаю був зафіксований набагато гірший рівень довшівської художньої грамотності, ніж у студентів з України.

У завданнях дисертації М. Пічура [7] заявлено про педагогічні умови творчої самореалізації майбутніх учителів образотворчого мистецтва у ході композиційної діяльності як основи формування їхньої професійної культури. Однак, як свідчить аналіз праці, у змісті обґрунтовано й перевірено педагогічні умови формування професійної культури названих фахівців. До зовнішніх умов віднесено: оновлення змісту навчання композиції за принципом її універсальності; застосування міжсистемних, міжхудожніх і внутрішньохудожніх зв'язків у процесі навчання композиції, поетапне засвоєння студентами систематизованого теоретичного і практичного матеріалу з композиції, що дає можливість поступово вирішувати й ускладнювати завдання, спрямовані на формування професійної культури студентів, а до внутрішніх – створення емоційного резонансу на основі діалогового спілкування; активізацію самостійної творчопошукової діяльності студентів на основі міжособистісної взаємодії (викладач – студент – учень) у процесі професійної підготовки; стимулювання творчого самовираження студентів через композиційну діяльність. На наш погляд, така плутанина в поняттях «творча самореалізація майбутніх учителів образотворчого мистецтва» і «професійна культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва», а також у змісті педагогічних умов ускладнює розуміння логіки наукового мислення автора. Спірним питанням є співвіднесення зазначених понять, оскільки не розкритий їх причинно-наслідковий зв'язок. Проте цінним є те, що дослідник заявив про необхідність розроблення педагогічних умов творчої самореалізації майбутніх учителів образотворчого мистецтва та їх упровадження в практику закладів вищої освіти.

На думку О. Каленюк [3], основні завдання формування фахових знань вчителя образотворчого мистецтва передбачають:

- формування художньо-педагогічних інтересів;
- формування інтелектуальних і творчих здібностей майбутнього учителя образотворчого мистецтва;
- формування фахового мислення.

У виконаному дослідженні зазначено, що високий рівень сформованості фахових знань майбутнього вчителя образотворчого мистецтва досягається за таких умов: орієнтації методологічних концепцій художньо-педагогічної освіти на основі синтезу інноваційних технологій у педагогіці і в образотворчому мистецтві; побудови навчального процесу на основі гуманізації, гуманітаризації

освіти, особистісно-орієнтованої взаємодії; введення в мотиваційні установки процесу навчання творчих елементів, які сприяють формуванню індивідуального стилю майбутньої професійної діяльності; включення в зміст фахових дисциплін інтегративних методик; внесення у діяльнісний компонент фахової підготовки ситуацій, що моделюють педагогічну діяльність у освітньому процесі.

Висновки. На основі проведеного аналізу наукових досліджень обраної галузі зазначимо, що творча самореалізація майбутніх учителів образотворчого мистецтва є метою і результатом їхньої художньо-педагогічної підготовки, суть якої полягає в створенні належних умов для максимально повного розкриття художнього й педагогічного потенціалів у навчально-професійній діяльності. До можливостей навчально-професійної діяльності віднесено інтегрування змісту художньої і педагогічної підготовки, впровадження інноваційних прийомів і методів роботи з майбутніми фахівцями, формування індивідуального стилю роботи художника-педагога, реалізацію ідей гуманізму та художнього сприйняття прекрасного й духовного.

Перспективами подальших розвідок у цьому напрямі є розкриття аспектів творчої самореалізації майбутніх учителів образотворчого мистецтва в науковій літературі Китаю.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базильчук Л.В. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації позакласної роботи в загальноосвітніх школах: монографія. Умань: ВПЦ «Візаві», 2014. 287 с.
2. Експертний висновок. URL: http://hnpu.edu.ua/sites/default/files/files/Exs_vysnovki/Ekspertnyy_vysnovok_6020505_Obrazotvorche_mystetstvo.pdf.
3. Каленюк О.М. Дидактичні засади формування фахових знань у майбутніх учителів образотворчого мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Луцьк, 2005. 20 с.
4. Коновець С. Особливості професійної підготовки вчителів образотворчого мистецтва у вищих навчальних закладах. Вісник Львівської національної академії мистецтв. Вип. 22. С. 36–47.
5. Лю Цяньцянь. Формування художньої компетентності майбутніх учителів музики та хореографії в педагогічних університетах України і Китаю: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2010. 25 с.
6. Музика О.Я. Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів у процесі вивчення фахових дисциплін: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Умань, 2011. 23 с.
7. Пічкур М.О. Формування професійної культури майбутніх учителів образотворчого мистецтва (на матеріалі композиції): автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2000. 23 с.
8. Покровщук Л.М. Розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва в умовах застосування комп'ютерних технологій: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Кіровоград, 2006. 31 с.
9. Стась М.І. Формування естетичних творчих якостей та умінь майбутніх учителів засобами образотворчого мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2001. 21 с.
10. Стрітьєвич Т.М. Формування здатності до професійного саморозвитку майбутніх учителів образотворчого мистецтва: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Черкаси, 2009. 20 с.
11. Чорна Н.Б. Формування готовності до професійного саморозвитку майбутніх учителів мистецьких спеціальностей: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Вінниця, 2016. 20 с.